Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

Цана асобнага нумар

ЗМАГАНЬ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 1.000000 м.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 150.000 мк., сярод тэксту 120.000 м. і на 4 стр. 100.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 2 (23). Вільня, Пятніца, 4-га студзеня 1924 г. Год II.

Паход проці канстытуцыі.

„Всуе законы писати, ежели их не исполняти",—напісаў гэтак некалі Пётр Вялікі.

Запраўды, на што пісаць такія законы, якія астаюцца адно толькі на паперы і не праводзяцца ў жыцьцё?

Словы вялікага рэфарматара старое Расеі вельмі добра можна прылажыць да дзяржаўнага жыцьця Польскае Рэспублікі. Прынамся, „на крэсах" Польшчы, прыкладам у Заходняй Беларусі, дзе, як сьведчыць нават „Gaz. Warsz." (гл. № 352 ст. п. Цісьвіцкага), палякі прадстаўляюць *меншасьць*, мы зусім ня бачылі правядзеньня ў жыцьцё польскае канстытуцыі. Ужо нават паўтараць абрыдла ўсе тыя палічаныя факты, якія сьведчаць, што для „інародцаў" канстытуцыя ня існуе. А польскі Сойм і польскі прэзыдэнт п. Войцехоўскі на дзеле сьцьвердзілі, што параграф канстытуцыі аб роўных правох усіх грамадзян Польскага гаспадарства — гэта пусты гук: адзіным гаспадаром у дзяржаве зьяўляецца выключна польскі народ, і толькі палякі могуць вырашаць справы дзяржаўнага характару і тварыць урады.

Пачатак гэткаму адкіданьню канстытуцыі ў жыцьці гаспадарства быў зроблены за „панаваньня" благое памяці п. Язэпа Пілсудскага, які ў адносінах да канстытуцыі дзяржаўся пагляду аднаго бацькі, што казаў сыну: „я цябе спарадзіў, я-ж і жыцьця арашу!" П. Пілсудскі „адмяніў" канстытуцыю ў адносінах да трэцяе часьціны насяленьня Польшчы, ды гэтым у сьвядомасьць польскае большасьці ўвёў перакананьне, што канстытуцыя — гэта „толькі так", „для парадку" напісана, але ніякае сілы ня мае. Не дарма адзін школьны інспэктар у Заходняй Беларусі сказаў сялянам, якія дамагаліся беларускае школы на аснове канстытуцыі: „канстытуцыя зацьверджана, ды яшчэ ня ўведзена"!

Вынікам гэткае непашаны да канстытуцыі і зьяўляецца той паход рэакцыйнае польскае прэсы проці акту 17 сакавіка, які распачалі зусім адкрыта польскія манархістычна настроеныя абшарнікі і падтрымліваюць болей ці меней яўна эндэцкія газэты, усяляк ганьбуючы самы прынцып усенароднага ўчасьця ў выбарах Сойму. „Kurjer Warszawski" і за ім віленскае „Słowo" проста дамагаюцца, каб Сойм прызнаў „недасканаласьць канстытуцыі 17 марца" і „зрокся яе ў часьці". А „Gaz. Warsz." заяўляе, што ні гэты, ні падобны яму Сойм, выбраны *ўсім* насяленьнем, ня можа даць ратунку зруйнаванаму польскаму скарбу.

Бязумоўна, абвешчаны п. прэзыдэнтам Рэспублікі прынцып, што выключным гаспадаром Польшчы зьяўляецца адзін толькі польскі народ, а, значыцца, што ўсе другія народы—гэта толькі цярпімыя „кватаранты" (хоць на сваей тэрыторыі зьяўляюцца *большасьцяй*!),—гэты прынцып не ўмяшчаецца ў рамках польскае канстытуцыі, якая гаворыць аб поўнай роўнапраўнасьці ўсіх грамадзян бяз розьніцы веры і нацыянальнасьці (— адно аграніченьне ўведзена толькі для кандыдатаў на прэзыдэнта Рэспублікі). Вось-жа, з пункту гледжаньня права ў агульна-эўрапэйскім разуменьні, лепей зьмяніць канстытуцыю, чым усьцяж яе ламаць. І з гэтага пагляду маюць рацыю польскія правыя групы, якія пачалі паход проці канстытуцыі: лепш няхай яе зусім ня будзе, чым яна мае самым фактам свайго існаваньня баламуціць заграніцу і правацыраваць „грамадзян другога сорту" да ўчынкаў, дапушчаных законам, але прызнаваных „праступнымі" выпаўніцелямі гэтага закону.

Запраўды, „всуе законы писати, ежели их не исполняти". Конституцыю 17 марца забіў уласнаручна п. Пілсудскі, і п. Войцехоўскаму астаецца або яе *ўваскрасіць*, прымусіўшы да належнага шанаваньня і выпаўняньня яе перш за ўсё залежную ад яго ўладу, або... ўрачыста *пахараніць* яе, чаго дамагаецца „правіца" і з чым бароцца „лявіца".

Трэба адзначыць, што, як паказвае само жыцьцё, пануючыя ў Польшчы клясы *не дарасьлі да сваей канстытуцыі*, прынятай Соймам пад націскам вонкавых выпадкаў, перад усім—пад націскам выпадкаў на Усходзе. І цяпер, калі Польшча верыць у сваю моц, спадзяючыся ў кожнай прыгодзе на сваю саюзьніцу Францыю,— гэтыя самыя клясы стараюцца пазбавіць свае працоўныя масы тых правоў, якія ім дае канстытуцыя. Вось, чаму „Gaz. Warsz." называе Сойм „бруднай і цёмнай зьбіранінай", а віленскае „Słowo" дае народным выбранцам імя „дармаедаў",—дый абедзьве газэты лятуцяць аб запраўдным дармаедзе—„польскім цару" з „польскае дынастыі". І для нас цяпер зусім ясна, што далейшая барацьба паміж польскай „правіцай" і „лявіцай" павінна будзе перайсьці зусім выразна на грунт барацьбы аб самы *прынцып канстытуцыйнасьці і дэмакратызму* ў дзяржаўным будаўніцтве Польшчы.

А ў гэтай адкрытай ужо барацьбе за прынцыпы або запраўды народзіцца польскі *манархізм*, або зьдзейсьніцца ідэал П. П. С.: „*работніцка-сялянскі ўрад*", за які партыя дагэтуль вяла змаганьне толькі... на паперы!

Наш культурны рост.

Аб моцы народу гаворыць ня гэтулькі яго вонкавае жыцьцё, сколькі сіла ягонага духа, сколькі захаваны ў яго душы запас творчае энэргіі, выяўленьнем якое і зьяўляюцца гэтыя вонкавыя формы грамадзкага жыцьця. Бо гэтыя формы народ творыць *у барацьбе*, і яны ня зразу стаюцца ідэальнымі, ня зразу аказваюцца зусім прытарнаванымі да ўнутранага жыцьця народнае душы.

З боем тварылася наша народная школа ў Заходняй Беларусі. І хаця ў гэтай барацьбе перавага на мамэнт аказалася на старане варожае нам сілы, але факт існаваньня тут за апошнія гады каля 400 беларускіх народных школ і двух вучыцельскіх сэмінарыяў не прайшоў бяз сьледу нават пасьля прымусовага закрыцьця гэтых школ: тыя чатыры сотні сьвядомых беларускіх культурных працаўнікоў, прымушаных цяпер да бязьдзейнасьці,—гэта-ж запас нашае нацыянальнае творчае сілы, які знойдзе для сябе выхад пры першай перамене вонкавых абставінаў. З боем вядуць сваю працу нашыя беларускія гімназіі, але і працаўнікі ў іх і моладзь, бачучы гэту барацьбу нашага народу за існаваньне і права на культуру, узгадоўваюць у сабе веру толькі ў свае ўласныя сілы, прывучаюцца спадзявацца толькі на сябе і гартуюць свае душы. А з тэй моладзі, што кожны год канчае беларускія сярэднія школы, складаюцца новыя сотні нацыянальна сьвядомых інтэлігентаў, расьце грамада дзеячоў, што далей будуць вясьці творчую працу над будаваньнем нацыянальнае культуры, над будаваньнем духовае Беларусі. Лічба студэнтаў-беларусаў з Зах. Беларусі ў Пражскім унівэрсытэце пераступіла ў 1923 годзе *за сотню*.

Тое-ж бачым у Усходняй Беларусі. Там лічба беларускіх працаўнікоў на ніве прасьветы ў роднай мове і ў родным духу, лічыцца ўжо тысячамі. Там тыя культурныя цэннасьці, якія ў пастаці кніжак, журналаў і г. д. з такім трудом творым мы на Захадзе,—там яны твораца ў дзяржаўных установах, як Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт, як Інстытут Беларускае Культуры, як сэкцыя беларускае музыкі ў Маскоўскай Кансэрваторыі і г. д. Там на Захадзе, творыцца *беларуская навука*—тая духовая страва, якой будзе карміцца ўся наша нарастаючая інтэлігенцыя, дзелючыся ёю ў свой чарод з народнымі масамі. І гэтая беларуская навука абыймае з кожным годам усё новыя галіны знаньня: за 1923 год у Менску пачалі вясьці пабеларуску ўнівэрсытэцкія выклады ўсіх прадметаў беларусазнаўства (мова, літэратура, родная гісторыя, геаграфія і краязнаўства, этнаграфія і др.), некаторых юрыдычных і грамадзянскіх навук, а так-жа па прыродзе. А слухала гэтых выкладаў некалькі сот беларускіх студэнтаў. А ў меру гэтага разьвіцьця беларускае навукі прыбываюць патрэбныя беларускія ўчэбнікі, якія ўжо зусім забясьпечылі нашу пачатковую і сярэднюю школу, і твораца беларускія навуковыя працы і дасьледы, якія будуць служыць учэбнымі дапамогамі для студэнтаў унівэрсытэтаў.

Усё ярчэй і мацней выяўляецца і фармуецца беларуская *грамадзкая думка*, паглыбляецца беларускі сьветапагляд у тых грубых журналах, якія пачалі выходзіць у 1923 годзе: на Усходзе—месячнік „Полымя" і „Адраджэньне"; на Захадзе—зборнікі „Заходняе Беларусі", першая кніжка якое выйшла ў сьвет у самым канцы году; у Коўне — месячнік „Крывіч"; у Празе—„Беларускі студэнт". Асабліва буйна расьцьвіла за леташні год беларуская прэса ў Заходняй Беларусі: пад той час, як на Усходзе выходзіла бадай адна толькі штодзенная „Савецкая Беларусь", на Заходзе мы бачылі дзевяць беларускіх часопісяў (ад 1 да 3 разоў у тыдзень): „Беларускі Звон", „Наша Будучына", „Новае Жыцьцё", „Нашае Жыцьцё", „Наш Сьцяг", „Вольны Сьцяг", „Воля Народу", „Змаганьне"—друкаваныя кірыліцай і „Крыніца"—друкаваная лацінікай (—ня лічучы дзесятай часопісі ў беларускай мове поўурадовага характару „Сялянская Гутарка" ў Горадні, якая выпусьціла 3—4 нумары, поўныя брахні і зьвягі на ўсё беларускае). Праўда, з гэтых дзевяцёх часопісяў пяць былі зачынены ўладай. Апрача таго выйшла 10 аднадзёвак (сканфіскаваны 4), а паіменна: „Беларускі Гоман", „Крык Праўды", „У 5-ыя ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці Беларусі", „Беларуская Доля", „Зарава", „Новае Нашае Жыцьцё", „Падняты Сьцяг", „Сьцяг", „Сьцяг Народу", „Сьцяг Волі".

Урэшце, буйна расьце найярчэйшае выяўленьне нацыянальнае культуры, нацыянальнае душы ў мастацкай форме — наша *літэратура*. Узбагачываецца найбольш дагэтуль бедная ў нас *беларуская повесьць*, характэрны паказчык росту беларускага нацыянальнага жыцьця наагул. Выходзяць „Сокі Цаліны" *) (ч. І: „Бацькава воля") Цішкі Гартнага, вядомага ўжо ў беларускай літэратуры сваей лірычнай творчасьцяй. Дае арыгінальную повесьць Язэп Нарцызаў—„Вялікая Пышка".

*) Гэты твор і некалькі другіх, хоць і надрукаваны у Менску і Бэрліне у канцы 1922 г., ды да нас дайшлі толькі летась, і затым уваходзяць у наш агляд.

Урэшце чаруе чытача сваей глыбокай паэзіяй Тарас Гушча (Якуб Колас) такімі творамі, як найнавейшая яго повесьць „У Палескай глушы“, як пачатыя даўно, але закончаныя толькі летась дзьве яго вершаваныя паэмы „Сымон Музыка“ і „Новая Зямля“. А наколькі моцна выяўляецца ў нашым грамадзянстве *патрэба* ў повесьці, сьведчыць так-жа выхад у сьвет перакладных твораў, прыкладам „Алеся“ Купрына (пераклаў Краўцоў Макар) і інш. Выйшаў і дужа пекны зборнік дробных апавяданьняў Зьмітрака Бядулі „На зачарованых гонях“.

Расьце творчасьць старых, заслужаных беларускіх лірыкаў: Купала выпусьціў у сьвет новы вялікі том „Спадчына“ і ў другім выданьні „Шляхам Жыцьця“, Якуб Колас — „Водгульле“, Цішка Гартны—„Песьні працы і змаганьня“. А да грамады старых іменьняў далучаецца рад новых, якія бязумоўна займуць пачэснае месца ў нашай літэратуры: Міхась Чарот, Л. Родзевіч, Уладзімір Жылка, Уладзімір Дубоўка, ды Натальля Арсеньнева, якія за мінулы год асабліва адзначыліся сваімі творамі.

Нельга прайсьці моўчкі і міма працы нашых мастакоў-пісьменьнікаў, як на ніве беларускае сцэны, так і на ніве беларускае музыкі. Фр. Аляхновіч, Сучасны, Галубок і шмат іншых узбагацілі даволі цэннымі творамі наш тэатральны рэпэртуар. З музыкаў Тэрраўскі даў свой вельмі багаты па зьместу „Беларускі Лірнік“, М. Равенскі—„Зборнік песьняў з нотамі“, А. Грыневіч—„Навуку сьпеву“ і ненадрукаваны йшчэ дзіцячы сьпеўнік.

Уся гэтая культурная праца, ўвесь гэты здабытак нашае творчае мысьлі—гэта знак, што пры ўсякіх абставінах, ня гледзячы на няўстанную барацьбу за самае істнаваньне нашага народу, наш культурны рост ня спыняецца ні на адзін мамэнт. Чаго мы пазбаўлены на Захадзе, тое дапаўняе Усход,—і наадварот. І Беларусь расьце — расьце ў сэрцах і душах збудзіўшыхся зо-сну старых інтэлігентаў, нарастаючай новай народнай інтэлігенцыі, працоўных сялянскіх і работніцкіх масаў. А росту яе ніякая сіла, ніякі гвалт зламаць ня здолее.

Ант. Навіна.

Палітычныя падзеі.

ПОЛЬШЧА.

У Кракаве адбыўся Кангрэс Польскай Сацыялістычнай партыі (P. P. S.). Галоўным чынам дыскусія вялася над палітычнай рэзалюцыяй. Як ведама, папярэдні кангрэс, які адбыўся ў Лодзі, забараняў партыі P. P. S. уваходзіць у склад несацыялістычных урадаў. Цяпер-жа адказныя кіраўнікі партыі дамагаліся адмены гэтай пастановы. Не гледзячы на моцную апазіцыю, на чале з паслом Зарэмбай, Кангрэс большасьцяй 128 галасоў проціў 43 прыняў рэзалюцыю Пэрля, якая ўпаважняе галоўныя органы партыі да ўчасьця ў урадах разам з іншымі партыямі пад пэўнымі варункамі.

Соймавая фінансавая камісія разглядае праект закону аб надзвычайных паўнамоцтвах для Прэзыдэнта Рэспублікі ў справах фінансаў і рэформы валюты. Гэты праект прадбачыць: прысьпяшэньне тэрміну выплаты падаткаў, увядзеньне зьмены таможанных пошлінаў, увядзеньне ашчаднасьці, пералажэньне на самаўрады некаторых заданьняў у вобласьці ашчаднасьці, адтрыманьне заграмічнай пазычкі да паўмільярда залатых франкаў, прадажу дзяржаўных гандлёвых прадпрыемстваў да 100 мільёнаў зал. фр., зьмену ў статутах крэдытовых інстытуцыяў, увядзеньне новай грашовай сыстэмы, пераход на новую валюту, пераразхаваньне на новую валюту забавязаньняў, утварэньне Эмісыйнага Банку і консолідацыю дзяржаўных пазычак.

Усё гэта мае быць выканана шляхам загадаў Прэзыдэнта на падставе ўхвалаў Рады Міністраў. Гэтыя загады ў вышэйпамянёных рамках могуць зьмяняць нават законы.

НЯМЕЧЧЫНА.

Урад Нямеччыны назначыў у Тюрынгію асобнага камісара з шырокімі паўнамоцтвамі.

Сацыял-Дэмакратычная фракцыя распачала акцыю, якая мае на мэце зьнясеньне вынятковага палажэньня ў Нямеччыне. Трэба зазначыць, што самі нямецкія с. д. прычыніліся да ўвядзеньня вынятковага палажэньня, даючы надзвычайныя паўнамоцтвы ўрадам Штрэзэмана і Маркса.

ІТАЛІЯ.

Паліцыя арыштавала 15 камуністаў і сацыялістаў.

Спадзяюцца роспуску цяперашняга парляманту і выбараў новага, якія адбудуцца ўжо па новаму выбарнаму закону, які забясьпечвае большасьць фашыстам.

АНГЛІЯ.

Лідэр работніцкай партыі Мак-Дональд сказаў прамову, у якой зазначыў, што Партыя Працы пастанавіла ўтварыць урад. Дзеля таго што Партыя Працы зьяўляецца меншасьцяй, урад можа ўтрымацца толькі пры падтрыманьні іншых партыяў. Але Партыя Працы не адступіцца ад сваей праграмы і консэрватары і лібэралы павінны выразна зазначыць ці падтрымаюць яны гэтую праграму ці не і возьмуць адказнасьць за далейшы лёс краю.

С. С. Р. Р.

Ад 15 верасьня да 12 лістапада вывезена з прыморскіх гарадоў Чорнага і Азоўскага мора хлеба больш 20.000.000 пудоў. У Італію вывезена 24.000 тоннаў пшаніцы, у Францыю прадана 200 тоннаў пшаніцы і 500 тоннаў сачэўкі, у Турэччыну прадана 3.500 тоннаў пшаніцы. (Тонна=62 пуды).

Вываз хлеба заграніцу тлумачыцца багатым ураджаем яго ў сёлетнім годзе ў Радавай Украінскай Рэспубліцы.

„Экономическая Жизнь“ у № 58 паведамляе, што 7 сьнежня ў Кіеве і наагул на паўдні цана на жыта была каля 60 кап. за пуд, а пшаніца—да 1 рубля за пуд.

З гэтага відаць, што цана там на прадукты вясковых гаспадарак трохі паднялася, бо раней—месяцы 2 таму назад—цана на жыта і пшаніцу была меншая.

У Радавай Беларусі.

„Известия“ ад 3 жніўня яшчэ паведамлялі, што на паседжаньнях Цэнтр. Выканаўчага Камітэту Савецкай Беларусі адбываюцца дэбаты ў беларускай мове.

Пазьнейшыя весткі паказываюць на пашырэньне сеткі беларускіх школ ў Радавай Беларусі, на беларусізацыю быўшых дагэтуль яшчэ расейскіх школ, на фармаваньне там беларускай арміі, як тэрыторыяльнай, з ступнёвым увядзеньнем ў камандаваньне беларускай мовы.

На Украіне гэтая работа вядзецца яшчэ шырэй і з большым пасьпехам.

У апошні час польскія газэты паведамляюць, што ў межы Савецкай Беларусі ўключана Гомельская губ., якая ўтворана была з быўшай Магілёўшчыны і чатырох беларускіх паветаў Чарнігаўшчыны, і складала разам 16 паветаў. Цяпер Радавая Беларусь складаецца ўжо з 22 паветаў.

Застаецца, значыцца, недалучанай да свайго натуральнага этнаграфічнага цэнтру (да Меншчыны і Гомельшчыны) толькі Вітабшчына і беларускія паветы Смаленшчыны. Будзем спадзявацца, што і гэта дасюлешняя памылка будзе папраўлена ў хуткім часе, што русіфікацыя тых адвечна-беларускіх зямель, якая за ўвесь царскі пэрыяд прышчаплялася там люднасьці беларускай царскімі чыноўнікамі, будзе ўхілена ў недалёкім часе.

Падставы на гэта ёсьць досыць пэўныя. Адно тое, што вызваленьне нацыянальных культур з-пад уціску вялікадзяржаўнай расейскай культуры прынята было на зьездах кам. партыі, і што—як водгук гэтага—культурна-нацыянальная беларуская праца там, ў Радавых Рэсп., ня толькі ня мае перашкодаў з боку ўлады, але наадварот — мае салідарнае дзяржаўнае падтрыманьне.

Другі пераконваючы нас ў гэтым факт—гэта далучэньне Гомельшчыны.

Трэці—утварэньне Саюзнаю Радаю Радавых Рэспублік асобнай камісіі на чале з Энукідзе, якая мае сваім заданьнем устанавіць граніцу паміж Расейскай і Беларускай Рэспублікамі. Весткі аб гэтай камісіі нядаўна зьявіліся ў польскіх варшаўскіх газэтах.

Р.

Кожны беларус — селянін і работнік — павінен чытаць і падтрымліваць „Змаганьне“.

Што пракладаць на беларускую мову?

Калі мы прыгледзімся да жыцьця баларусаў, дый наагул, гэтак званых, „заняпаўшых“ народаў, пачаўшых адраджацца, (асабліва ў тым пэрыядзе, калі яны яшчэ ёсьць паднявольнымі)—дык лёгка можам запрыкмеціць вось гэткія тры, найбольш характэрныя, а выклікаыя рэнэгацтвам вышэйшых слаёў грамадзянства, зьявішчы іхняга нацыянальнага жыцьця: 1) выразная перавага радыкальных, левых напрамкаў ў палітычных паглядах грамадзянства, 2) вялікі няхват ўласнае інтэлігенцыі і 3) большае або меншае ўбожства роднае літэратуры, мастацтва, дый наагул культуры, якое асабліва б'ець у вочы ў краіне літэратурнае творчасьці, як у найбольш папулярнай форме мастацтва.

Вось на гэны апошні трэці пункт, на недахват ў беларускай новай літэратуры, я і жадаў-бы зьвярнуць увагу шаноўных чытачоў, адначасна ўказваючы на спосабы, як іх пазбыцца, калі ня зусім, дык прынамсі часткова, і гэта якраз і зьяўляецца тэмай майго артыкулу.

Беларуская літэратура, ня гледзячы на тое, што ў гістарычнай мінуўшчыне сваей маець гэткія слаўныя прозвішчы, як Скарына, Цяпінскі і Рымша і гэткія вялікія і асаблівыя творы як Літоўскі статут і Ай-Кітаб, ня гледзячы і на тое, што ў сучасным яе пэрыядзе (XIX век і пачатак XX-га) можам налічыць аж колькінаццаць прозвішчаў выдатных песьняроў і пісьменьнікаў, якіх-бы можна назваць клясыкамі беларускае новае літэратуры, а гэткімі будуць: 1) Марцінкевіч, 2) Багушэвіч, 3) Ядвігін Ш., 4) Колас, 5) Купала, 6) Багдановіч, 7) Бядуля, 8) Гарун, 9) Аляхновіч, 10) Буйло, 11) Арсеньнева, 12) Гартны, 13) Кудзелька, а пасьля, уступаючыя вышэй памянёным, але таксама заслугоўваючыя на ўвагу: Лучына, Каганец і Цётка, ня гледзячы і на тое, што на беларускім літэратурным небе зьяўляюцца ўсё новыя зоркі, да якіх трэба залічыць: Родзевіча, Дубоўку, Жылку, і Сваяка, а з старэйшых Власта і Фарботку, якіх блеск ўсьцяж разгараецца, стваючы грунт для найпякнейшых, адносна іх, спадзяваньняў і да магчымасьці называць іх „кандыдатамі на клясыкаў“, ня кажучы ўжо аб „dii minoris“, аб другарадных аўтарах беларускага Парнаса, якім імя легіон, ня гледзячы, кажу, на ўсе гэныя доказы пышнага розквіту адраджонай беларускай літэратуры,—ўсё-ж такі яна, раўнуючы да заходніх літэратураў, ёсьць небагатай, больш на'т кажу—даволі ўбогай... Канстатуючы аднак гэны сумны факт, з другога боку можам з прыемнасьцяй адзначыць, што ў адносінах да літэратураў іншых „заняпаўшых“ народаў (на'т гэткіх, што ўжо дабіліся сваей незалежнасьці), яна будзе ня толькі ня горшай, але шмат лепшай, вышэйшай і багацейшай у параўнаньні з некаторымі з іх.

Гэтак напрыклад яна ня горшая, чым літэратура 30-ці мільённага украінскага народу, і хоць уступаець ёй ў колькасьці аўтараў і твораў, а падчас і ў багацьці паэтыцкіх формаў, (модэрністычная паэзія) — за тое ў глыбокасьці, павазе і пекнаце свае паэзіі наагул, бадай што перавышае апошнюю; яна ёсьць бязумоўна багацейшая, а што яшчэ цікавей, шмат старэйшая (ня кажу тут аб народнай творчасьці) чымсьці эстонская, латыская і ўрэшце літоўская літэратуры, што, на, жаль не перашкаджае ліцьвінам лёгкаважыць беларусаў і іхнюю культуру.

На'т раўнуючы да паўднёвых славян—баўгараў, сэрбаў і іншых, а з заходніх—да славакаў,—яшчэ вялікае пытаньне, якая з гэных літэратураў будзе вышэйшай, калі ня колькасьцю, дык зьместам,—беларуская ці тыя?

Тое-ж можна казаць ў адносінах і да шмат якіх іншых з паменшых эўрапэйскіх народаў...

Калі да ўсяго вышэйказанага дадамо яшчэ тое, што разьвіцьцё беларускай літэратуры, ледзь ня што дня набіраець ўсё большага імпэту, ідучы ўперад быццам ў сямівёрстных ботах з байкі, а адначасна з гэным гэтак-жа хутка ўзбагачваецца і дасканаліцца беларуская літэратурная мова, робячыся што раз гучнейшаю, гібчэйшаю і адмежнейшаю, чымсьці раней, што лёгка і зусім выразна можам заўважыць, праглядаючы і раўнуючы між сабой газэты ці кніжныя творы з пэрыядаў 1913-14 г. г.—1918 г.—1922 - 23 г.г. — дык прымушаны будзем сказаць, што беларусы могуць гардзіцца сваей літэратурай, (ніколі-ж ня ўстыдацца яе), і што творы гэнае літэратуры, хіба-ж такі ня ўмесьцяцца на дзьвюх маленькіх палічках, на якіх жадаў-бы іх зьмясьціць адзін з відных публіцыстаў з віленскага „Słowa“, (ня кажучы ўжо тут аб іншых мяйсцовых, „заслужаных беларусазнаўцах“).

Але зьвернемся да прадмету!

У чым ёсьць, ў якім месцы знайходзіцца „Ахілесава пята“ беларускае літэратуры?

Дзе яе найслабейшае мейсца?

Ўглядаючыся ў розныя фазы разьвіцьця новае беларускае літэратуры — убачым, што яно пачалося з паэзіі, пачаткова дробнай (лірыка), пасьля вялікшай (паэмы); далей зьявілася драматычная творчасьць, пачынаючы з 1-актавых жартаў і абразкоў і канчаючы 5-ці актавымі драмамі і камэдыямі, сцэнічнымі паэмамі, і апрача таго народнымі апэрэтамі з пяяньнем і скокамі.

Адначасна з сцэнічнымі творамі (драматургіяй) пачала нарэшце разьвівацца і беларуская повесьць (проза), аднак яе разьвіцьцё, на жаль, ішло надта туга і, амаль не да апошніх часоў, выяўлялася выключна ў невялічкіх апавяданьнях і навэлах, паважнай-жа прозы, таго, што завецца повесьцяй, раманам—ня было! Ня ўдаючыся ў вырашэньне прычынаў гэтага зьявішча, на падставе вышэйсказанага, можам зрабіць гэткае рэзюмэ адносна таго палажэньня, ў якім знаходзіцца сучаснае беларускае прыгожае пісьменства (бэлетрыстыка), даць гэткую характарыстыку: ў ім пышна закрасавала паэзія (не дарма кажуць: „Народ-Пясьняр“!), даволі добра разьвіваецца драма, але прозы, за выняткам апавяданьняў і навэл, бадай што няма!

Праўда, у апошнія часы (ўжо ў XX стагодзьдзі) зьявілася некалькі повесьцяў, указываючых на тое, што на'т гэная худасочная галіна на магутным дрэве беларускае літэратуры, пачала ўрэшце, пакрысе ажыўляцца і дужэць, даючы спадзею на тое, што ў хуткім часе доўгачаканае разьвіцьцё яе пойдзе поўным ходам і дасьць багаты ўраджай, але ўсё-ж такі гэным здаволівацца нельга ніколі, дзеля таго, што гэтага лішне мала,

З Польскага Сойму.

У чацьвер 20 сьнежня старшыня міністраў *Ул. Грабскі* выступіў перад Соймам з праграмнай прамовай новага ўраду. Пан Грабскі зазначыў, што першым і неадкладным заданьнем габінэту лічыць направу фінансаў, без чаго немагчымы поступ у іншых галінах дзяржаўнага жыцьця. Урад будзе трымацца мірнага кірунку ў заграінчнай палітыцы, а таксама імкнуцца да спыненьня вострай унутранай барацьбы паміж паасобнымі групамі, дзеля чаго будзе адкладаць на далей усе спорныя справы.

Для направы фінансаў урад будзе імкнуцца праз навялічэньне падаткаў, а таксама надзвычайных даходаў, як атрыманьне ўнутраных пазычкаў, якія-б давалі карысьць тым, хто пазычае. Распачатая папярэднім урадам акцыя ашчаднасьці будзе праводзіцца і далей, так, каб гэта не адбілася дрэнна на абароне краю, адміністрацыі і асьвеце. Пан Грабскі пакладае вялікую надзею на валёрызацыю падаткаў (аблічэньне падаткаў у моцнай заграінчнай валюце, напр. у швайцарскіх франках) і на хутчэйшую сплату падатку ад маемасьці.

Гаворачы аб рэформе валюты, якая будзе палягаць на спыненьні друкаваньня незабясьпечаных нічым папяровых грошай, міністар ня тоіць, што гэта можа выклікаць гаспадарчыя труднасьці, а дзеля гэтага патрэбна будзе падтрыманьне гаспадарчага жыцьця.

Для правядзеньня у жыцьцё пастаўленых сабе заданьняў урад дамагаецца надзяленьня яго надзвычайнымі паўнамоцтвамі на адзін год, бо толькі тады ўрад можа разьлічаць на направу фінансаў без заграінчнай фінансавай апекі.

Паслы *Глонбіньскі* (эндэк) і *Дубановіч* (хр.-нар.), выказваючыся прынцыпова, што толькі ўрад, абапёрты на польскай большасьці, можа запраўды вывясьці з цяжкога становішча, абяцаюць падтрымаць урад Грабскага, калі ён ня будзе ў сваей палітыцы падлягаць партыйным уплывам.

Пасол *кс. Ількоў* (хлібароб) і *Ясінскі* (кат.-люд.) выказваюцца за падтрыманьнем ураду.

Далейшая дыскусія над экспозэ п. Грабскага адбылася ў наступным паседжаньні 21 сьнежня.

Пасол *Тугут* (Wyzw.) скардзіцца, што яму ня ўдалося ўтварыць парлямэнтарнага ўраду, абапёртага на польскай лявіцовай большасьці. Тугут засьцерагаецца, што ён прынцыпова ня можа згадзіцца з тым, што нацыянальныя меншасьці не павінны быць дапушчаны на творчай дзяржаўнай працы, але імкнуўся абапёрці свой урад на польскай большасьці, каб абараніць яго ад дэмагогіі справа. Да асобы цяперашняга старшыні міністраў і яго ўраду партыя Тугута ня мае поўнага даверыя з боку палітычнага, але мае даверыя як да яго, так і да яго таварышоў, спэцыяльных здольнасьцяў і дзеля гэтага падтрымае яго ў фінансавых імкненьнях, пад варункам, што падатковы цяжар будзе разложаны на ўсіх. Тугут абяцае захаваць нэйтральную прыхільнасьць адносна да ўраду Грабскага.

П. *Хаціньскі* (хадэк) заяўляе, што ягоны Клюб выражае даверые ўраду.

П. *Барліцкі* (P. P. S.) ня можа ўзяць адказнасьці за ўрад Грабскага. Праграма габінэту нічога не гаворыць аб палітычных справах. Ні праграма, ні склад ураду ня могуць задаволіць пастулятаў дэмакратычнай палітыкі. Не жадаючы выклікаць новага крызісу P. P. S. устрымаецца ад галасаваньня, а далейшыя адносіны да ўраду ставіць у залежнасьці ад выпаўненьня гэткіх варункаў: 1) спыненьне дарагоўлі і спэкуляцыі, 2) аздараўленьне фінансаў павінна апірацца на ападаткаваньні багатых клясаў, 3) прыняцьце пад увагу культурных, прасьветных і грамадзкіх заданьняў, 4) валёрызацыя платы, 5) забясьпячэньне безработных, 6) ушанаваньне канстытуцыі, 7) зьмена палітыкі адносна меншасьцяў, 8) спыненьне палітычных прасьледаваньняў і звальненьне арыштаваных за генаральную забастоўку.

П. *Дэмбскі* (Пяст) кажа, што яго клюб падтрымліваў усялякія ўрады, дык і гэты ўрад падтрымае.

П. *Рэйх* (Кола жыд.) адзначае, што старшыня міністраў, абвяшчаючы пасыўнасьць у палітычных справах, тым самым ня будзе рабіць ніякіх зьменаў у дасюлешняй сыстэме крыўдаў адносна жыдоў. Ніхто ня ўпарадкуе фінансаў, пакуль грамадзяне дзеляцца на гаспадароў і ілотаў, пакуль вядзецца экстэрмінацыйная палітыка. Кола жыдоўскае ня можа давяраць сучаснаму ўраду.

П. *Плюта* (Pol. Zw. Lud.) заяўляе, што ягоны Клюб пакідае сабе вольную руку адносна габінэту Грабскага.

Пасол *П. Васыньчук* (Укр.) прызнае патрэбу безадкладнага аздараўленьня фінансаў, але адносіцца адмоўна да абвешчаных урадам падставаў направы, дзеля таго што аздараўленьне павінна папярэдзіць 1) парваньне з дасюлешняй палітыкай адносна да украінскага народу, 2) увядзеньне ў жыцьцё канстытуцыі і 3) пастановаў Вэрсальскага трактату, датычачых нацыянальных меншасьцяў. Аздараўленьне бачыць ня ў новых падаткавых законах, але ў канфіскаце маёнткаў спэкулянтаў, узбагаціўшыхся пасьля вайны, банкіраў, прамыслоўцаў, вялікіх гандляроў і абшарнікаў. Толькі работніцка-сялянскі ўрад, які задаволіць патрэбы нацыянальных меншасьцяў і ўвядзе ў жыцьцё падставы самаазначэньня народаў запраўды зможа правясьці аздараўленьне фінансаў. Дзеля гэтага украінскі клюб будзе галасаваць проціў выражэньня даверыя ўраду п. Грабскага.

П. *Гэрц* (N. P. R.) заяўляе, што яго клюб падтрымае габінэт Грабскага пад варункам, што ён будзе імкнуцца да направы скарбу праз раўнамерны расклад падатковых цяжараў на ўсе слаі ў залежнасьці ад іх заможнасьці.

П. *Карац* (Немец) з прычыны таго, што прэм'ер не азначыў свайго становішча да немцаў, ня можа давяраць ураду.

Пасол *Тарашкевіч* (Бел. Кл.). Сучасны ўрад п. Грабскага прыходзіць да ўлады пад знакам аздараўленьня фінансаў. Калі справа йдзе аб направе фінансаў, зусім шчыра жадаем яму ўдачы, але ня верым у гэтую направу. Ня верым дзеля таго, што паводле нашага разуменьня аздараўленьне скарбу цесна зьвязана з радыкальнай зьменай усей заграінчнай і ўнутранай палітыкі. Сучасны ўрад пана Грабскага ня здольны гэтага зрабіць; зрабіць гэта можа толькі ўрад абапёрты на шырокіх слаёх сялян і работнікаў, а знача работніцка-сялянскі ўрад. Лічым, што польская дэмакратыя павінна стварыць гэткі ўрад (*П. Дубановіч: ці пан—работнік ці селянін?*) Я—селянін, а пан—абшарнік, дык усё ў парадку. Лічым, што нават пры сучасным складзе Сойму, калі-б партыі датрымалі сваіх забавязаньняў адносна выбаршчыкаў, дык існавала-б плятформа для ўтварэньня гэткага ўраду. Але ўсё няшчасьце, што ў нас, калі йдуць на выбары, дык усё абяцаюць, але калі прыходзіцца ствараць законы, дык сваіх забавязаньняў не датрымоўваюць. Вось-жа заклікаем польскую дэмакратыю да ўтварэньня ў адпаведны мамэнт работніцка-сялянскага ўраду і гэткаму ўраду мы будзем давяраць.

Што-ж датыча складу сучаснага габінэту, для нас зьяўляецца зусім выразным, што гэты габінэт запарлямэнтарны, але з моцнай правай ахварбоўкай. Урад Сікорскага быў запарлямэнтарным урадам з левай ахварбоўкай і апрача няшчасьцяў нічога нам ня даў. Баімося, што і гэты ўрад пойдзе ў гныбленьні беларускага народу, наагул у гныбленьні крэсаў нават далей, чым папярэдні ўрад, дзеля таго, што папярэдні ўрад меў той вялікі плюс, што быў урадам парлямэнтарным і нёс адказнасьць.

Баімося, што сучасны ўрад, маючы выразна правы склад, будзе й далей каціцца направа і направа і аканчальна зробіцца паслухмянай прыладай у руках правіцы. Дзеля гэтага ня можам давяраць гэтаму ўраду.

П. *кс. Оконь* выказваецца проціў ураду п. Грабскага.

П. *Ланьцуцкі* (Камуніст) лічыць, што рацыяй істнаваньня сучаснага ўраду ёсьць прадоўжаньне ўраду Хьена-Пяста нават пасьля распаду дасюлешняй большасьці; прадстаўляе ён жываедныя клясовыя інтарэсы абшарнікаў, капіталістаў і банкіраў, а ўтвораны, каб адвярнуць увагу ўзбураных народных масаў. У заграінчных адносінах урад ня хоча вясьці палітыкі мірнага сужыцьця з радавымі сялянска-работніцкімі рэспублікамі, але будзе вясьці самазабойчую палітыку выслугоўваньня пражорлівым імпэрыялістычным заборцам. Дзеля гэтага камуністычная фракцыя адмаўляе ў даверыі ўраду.

П. *Прылуцкі* заяўляе, што жыдоўская дэмакратыя можа давяраць толькі такому ўраду, які можа зрэалізаваць асновы канстытуцыі і трактат аб нацыянальных меншасьцях.

Вынікі галасаваньня мы падалі ў папярэднім нумары.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

ХРОНІКА.

Канфісната. Па загаду Камісара ураду г. Вільні канфіскаваны Навагодні нумар № 1 (22) „Змаганьня“ за артыкулы: „1923 г. у беларускім жыцьці“, „1923 г. у жыцьці нашага сялянства“, „Напружанае змаганьне“, „Шосты год „адраджонай“ „дэмакратычнай“ „Польшчы“, „Шосты год Р.С.Ф.С.Р. — С.С.Р.Р. і за адну хронікерскую заметку.

дзеля таго што, каб надрукаваць тое, што пакуль што зьявілася ў краіне беларускае повесьці, зашмат будзе пальцаў абедзьвюх рук, як гэта ні прыкра!

Вось больш-менш ўсе яны: 1) „Дзьве душы“ — Гарэцкага (повесьць), 2) „Сокі цаліны“ — Гартнага (раман у 3-х часьцях), 3) „У палескай глушы“—Гушчы (повесьць, адносна якой цікаўна ведаць, што ў прадмове да яе аўтар папераджае, што гэная повесьць зьяўляецца першай з цэлага цыклу праэктаваных на тую-ж тэму), і ўрэшце 4) „Вар'ят без вар'яцтва—Нарцызава (раман, здаецца, ў 5-ці часьцях; пакуль што зьявілася часьць І-шая пад назовам „Вялікая шышка“ з ўступам „Пабрацімцы“ і гатова да друку ІІ-гая).

Вось, здаецца, і ўсё.

Зусім ясна і надта-ж зразумела, што гэта больш чым мала, але добра і тое, што хоць якісь пачатак ды ёсьць ўжо зроблены, бо заўсёды пачатак найцяжэйшы, і калі ён зроблены, дык далей ўжо справа пойдзе!..

Гэтак вось, мы пераканаліся, што галоўнай недастачай сучаснае беларускае літэратуры ёсьць вельмі слаба разьвітая проза, прынамсі яе паважнейшая форма—повесьць і раман.

Дык вось гэны недахват ў краіне повесьці ёсьць наагул ненармальным і непажаданым, але асабліва дакучным і нязносным ён робіцца дзеля таго, што (прынамсі для большасьці чытачоў) проза ёсьць хлебам штодзенным душы, а паэзія — толькі цукеркай дзеля сьвята, без якой можна лёгка абыйсьціся...

Гэтак, шмат хто, на'т з інтэлігенцыі, ня любіць вершаў, асабліва даўжэйшых і паважнейшых, як напрыклад паэмы, але кожны затое з прыемнасьцю прачытаець штосьці з прозы—раман, повесьць ці прынамсі, якуюсь навэлу, або апавяданьне.

Дык якжа-ж памагчы бядзе?

Як узбагаціць беларускую повесьць, дый наагул літэратуру?

— Перакладамі!..

Трэба перакладаць!..

Ня кожны здолееь напісаць штосьці, але перакласьці якуюсь рэч, асабліва прозай, можа шмат хто з інтэлігенцыі.

Дык ніхто ня можа ўхіляцца ад гэнае працы, і адгаварывацца тым, што быццам ён не патрапіць!

Кожны гэна патрапіць і мусіць рабіць, заўсёды памятуючы тое, што гэным прыносіць вялікую карысьць сваей Бацькаўшчыне.

Цяпер зьяўляецца пытаньне: што перакладаць, каб прынясьці запраўдную карысьць справе, а не марнаваць толькі бязмэтна час?

Дык вось трэба перакладаць на беларускую мову найбольш цэнныя творы з літэратуры іншых народаў, ці то агульна-людзкага, ці то нацыянальна-бытавога зьместу, але перадусім, ў першую чаргу—тыя творы, якія апісваюць Беларусь і быт яе жыхароў ў сучаснай эпосе ці мінуўшчыне, якіх акцыя разыгрываецца на беларускіх землях, якіх героямі зьяўляюцца ці то беларускія сяляне, ці спольшчаныя або абмаскаленыя беларускія паны, шляхоцтва і часткова толькі здэнацыяналізованыя мяшчане дый беларускія работнікі. (Зразумела, што трэба перакладаць ня толькі бэлетрыстыку, але і навуковыя творы, датычачыя Беларусі, але тут абмяжоўваюся толькі адносна да першых як найбольш патрэбных ў сучасным мамэнце і каб не пашыраць занадта рамак гэнага артыкулу).

Дык вось хто-ж, якія народы маюць гэткага роду літэратурныя творы, аб якіх мы толькі што казалі?

Маюць іх прадусім, а бадай выключна, два сумежныя, валадаючы беларускімі тэрыторыямі, народы—польскі дый маскоўскі.

Асабліва шмат іх маець польскі народ, які валадаў ўсенькай Беларусяй (апрача Смаленшчыны, якую меў ў працягу толькі 200 гадоў) ад часу Уніяў з Літвой, аж да падзелаў Польшчы ў самым канцы XVIII веку, і грамадзянства якога да апошніх часоў жыва цікавіцца беларускімі землямі, закранаючы гэную праблему ў сваей прэсе і апісваючы прыроду і быт іхні ў сваей літэратуры.

Маскоўцы-ж, калі пасьля падзелаў загарнулі гэныя землі, хоць афіцыяльна і аб'яўлялі гэныя землі „искони русскими“, але самі гэнаму ня верылі і лічылі іх польскімі, бачучы польскасьць там, дзе яе на'т ня было, і змагаючыся з ёй самымі вострымі спосабамі, асабліва пасьля паўстаньняў, адначасна зусім лёгкаважучы беларускі (і літоўскі) элемэнт, выразна пераважаючы на гэных тэрыторыях.

Гэны дзіўны пагляд можна растлумачыць толькі тым, што тады, ў час прыгону і абсолютызму з простым народам, мужыкамі, зусім ня лічыліся, а глядзелі толькі на паноў.

Дык вось маскоўскі ўрад, расейскія бюракраты, бачучы ў гэным краі польскіх паноў (спольшчаную беларускую шляхту), лічылі яго польскім і змагаліся толькі з „польской опасностью“, не зьвяртаючы зусім увагі на беларускую сялянскую стыхію.

Лічучы гэныя землі „польскімі“, забранымі, мала цікавіліся імі, стараючыся толькі ўтрымаць іх ў сваіх руках і дзеля гэнага ў іх літэратуры быт і прырода гэных земляў, адбіліся надта слаба. Калі маскоўскі пісьменьнік жадаў апісваць жыцьцё вёскі, дык браў пераважна, як тэму, быт вялікарускага мужыка (Тургенев, Аксаков, Чэхов, Толстой,) калі-ж сягаў за тэмай з жыцьця „забраных“ земляў, дык вочы ягоныя прыцягваў сваей экзатычнай пекнатой і арыгінальнасьцяй—Каўказ (Пушкін, Лермонтов) — а Беларусь заставалася збоку.

З маскоўскіх пісьменьнікаў, апісываючых беларускі быт, ці, прынамсі, закрануўшых яго ў якім-небудзь з сваіх твораў—можам назваць толькі гэткіх: 1) Купрын (повесьці: „Волколакі“, „Олеся“, ужо перакладзеная на беларускую мову праз Краўцова Макара і можа яшчэ штось знойдзецца ў яго), 2) Караленка; акром таго варта перагледзець Тургенева, Аксакава, Дастаеўскага, М. Горкага (з якога твораў пэратлумачаны ўжо апавяданi „Архіп і Лявонка“, і „Макар Чудра“ і наканец паэмы Пушкіна: „Боярин Орша“ і „Литвинка“, якія можа таксама падойдуць. Вось больш-менш ўсё.

Сьветазар.

(Далей будзе).

Прэсовыя справы: Быўшы рэдактар зачыненых беларускіх часопісяў „Наш Сьцяг“ і „Вольны Сьцяг“, Язэп Лагіновіч, атрымаў акт абвінавачаньня за зьмяшчэньне ў № 17 „Нашага Сьцягу“ артыкулу „Трэба склікаць усебеларускі зьезд Заходняй Беларусі“, ў якім пракуратура дагледзела падбурэньне чытачоў да бунтаўнічых і здрадніцкіх чынаў і да ненавісьці паміж паасобнымі часткамі люднасьці Польскай Рэспублікі (арт. 129, п. 1 і 6 К. К.).

Другі акт абвінавачаньня закідае гр. Я. Лагіновічу зьмяшчэньне ў № 1 „Вольнага Сьцягу“ артыкулу „Дзесяць запаведзяў“, у якім крытыкуецца і зьневажаецца абрад прысягі (арт. 73 ч. I п. 2 і 74 ч. I п. 1 і ч. II п. 2 К. К.).

Абедзьве справы будуць разглядацца Акружным Судом ў Вільні.

Справа 45 беларусаў. Апэляцыйны Суд у Варшаве 28-га і 29-га сьнежня г. г. разглядаў справу В. Маслоўскай, С. Барана і інш., засуджаных Акружным Судом у Беластоку. Апэляцыйны Суд падцьвердзіў прысуд Акружнага Суду адносна Барана, Маслоўскай і інш. абвінавачаных і апрача таго засудзіў на 4 гады катаргі пасла С. Якавюка. Адносна да абвінавачаных у бандытызме Іванюка і Мацееўскага Суд ня прызнаў іх вінаватымі з арт. 102 К. К.

Падрабязную справаздачу падамо ў чарговым нумары.

Згодна з § 34 статута Беларускага М. Д. Г. на 10 гэтага студзеня ў памешканьні Беларускага Грамадзянскага Сабраньня (Віленская 12—1) адбудзецца аканчальны сход сяброў гуртка. Заслуханы будуць даклады прэзыдыуму гуртка і распараджэньне Міністэрства Унутраных Справаў і Камісара ўраду м. Вільні.

4 гэтага студзеня а 6 гадзіне ўвечары адбудзецца сход Рады Старшынь Беларускага Грамадзянскага Сабраньня. На парадку дня: Справаздача Прэзыдыуму і бягучыя справы.

На просьбу прафэсара Лейпцыгскага Унівэрсытэту д-ра Макса Васмэра аб прысылцы для Славянскага Інстытуту беларускае літэратуры, Беларускае Грамадзянскае Сабраньне пасылае ўсе творы беларускіх пісьменьнікаў.

Весткі з вёскі.

Порплішча, Дунілаўскага пав.

У нас ёсьць каапэратыў, але нейкі асобны, бо носіць толькі назоў каапэратыва. Я ведаю, што ў каапэрацыі ўсе роўны. А ў нас дык наадварот. У нас у каапэратыве лічацца роўнымі толькі паны, панячкі, ды паўпанкі. Калі селянін, ды яшчэ, крый Божа, ў лапцях, захоча быць сябрам гэтай каапэратывы, дык куды там,— і на парог ня пусьцяць. Робіцца гэта пасьля таго, як зачынілі наш сялянскі (пішу наш дзеля таго, што там былі сябры і ў лапцях) каапэратыў. Цяпер сяляне моцна задумаліся і чэшуць патыліцы, як паправіць справу. Бо ў панскі каапэратыў ісьці ня варта, злупяць даражэй, як у звычайнай краме, бо і ці варта купляць там адкуль цябе чуць ня ў шыю гоняць. Талкуюць і гутараць, каб адчыніць зноў свой сялянскі, мужыцкі каапэратыў. А я параджу, што гутарыць мала, трэба адразу браць быка за рогі. Трэба сабрацца, зрабіць пастанову аб адчыненых каапэратывах і пачаць далейшую працу. На колькі я ведаю, ў Вільні ёсьць саюз каапэратываў, які пойдзе на сустрэчу вашым жаданьням. Дык не марнуйце дарэмна часу, а прыступайце адразу да працы.

Т—кі.

УСХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

З Менску.

Прэміі за палепшаныя спосабы вядзеньня сельскай гаспадаркі. Эканамічнай Нарадзе Беларусі даручана разглядзець і зацьвердзіць праект пастановы аб выдачы прэміяў у ліку 2 процантаў с.-г. падатку тым сялянам, якія ўвялі палепшаныя спосабы вядзеньня гаспадаркі

К арганізацыі с.-г. аддзелу пры Беларускім Музэі. Прынята пастанова аб арганізацыі пры Беларускім Дзяржаўным Музэі сельска-гаспадарчага аддзелу з экспанатаў беларускага павільёну ўсесаюзнай сельска-гаспадарчай выстаўкі.

Арганізацыя с.-г. аддзелу даручана Народнаму Камісарыяту Земляробства.

Адчыненьне яго будзе прыстасована да адчыненьня Цэнтральнага Дому Селяніна.

У Беларускім Выдавецтве. Беларускае Выдавецтва ў пачатку сьнежня выпушчае з друку „Роднае Слова“ Некрашэвіча, чарговы нумар „Полымя“ і беларускі каляндар на 1924 г.

Ажыўленьне каапэрацыйнага гандлю. У зьвязку з павышэньнем цаны на хлеб, значна ажывіўся каапэрацыйны гандаль на Беларусі.

У вялікім ліку купляецца мануфактура і харчаваньне.

Павялічыўся таксама збыт мяйсцовых тавараў за межы Беларусі. Між іншым распачалася адпраўка беларускай жывёлы ў Петраград і інш. мейсцы С.С.С.Р.

Скураныя тавары ЦБС збываюцца ў самых далёкіх мяйсцох СССР—у Разані, Туле, Курску і інш.

Прыезд беспрацоўных беларусаў з Польшчы. Гэтымі днямі з Смаргоні, Віленскай губ., у зьвязку з беспрацоўем у Польшчы, прыехала ў Менск партыя рабочых-беларусаў у ліку 11 чал.

Прыехаўшыя атрымалі з Народнага Камісарыяту Сацыяльнай Забясьпекі неабходную адзежу і выехалі ў розныя мейсцы СССР на працу.

Выкладаньне германазнаўства ў школах. Ува ўсіх школах і тэхнікумах Беларусі пачынаюцца заняткі па германазнаўству.

У плян германазнаўства ўваходзяць эканамічная і палітычная геаграфія Нямеччыны, тэхніка і партыйны рух.

Курс германазнаўства—трохмесячны.

Тэатр і мастацтва.

Страхі жыцьця — драма ў 3 акт. Ф. Аляхновіча.

29 сьнежня м. г. ў залі Віленскай Беларускай Гімназіі, Бацькаўскім Камітэтам быў зладжаны беларускі спэктакль на карысьць незаможных вучняў гэтай-жа Гімназіі, на якім была пастаўлена драма ў 3 актах Ф. Аляхновіча „Страхі жыцьця“.

Драма гэная, побач з „Няскончанай драмай“, „Ценямі“, гістарычнымі рэчамі „Бутрым Няміра“ і „Базылішк“, і ўрэшце „Панам міністрам“—зьяўляецца аднэй з пэрлаў багатай творчасьці паважанага аўтара, які, як ведама, стаіць на чале сучаснае беларускае драматургіі.

„Страхі жыцьця“ — гэна мастацкі твор, які па сіле рэалізму, глыбіні перажываньняў і псыхолёгічнай вернасьці адмаляваных ў ім тыпаў, ў спрытным ужываньні сцэнічных эфэктаў і дасканальнасьці драматычнай тэхнікі — зьбліжаецца да лепшых твораў заходняй драматургіі.

Адчуваюцца тут уплывы і іншых аўтараў, асабліва Пшыбышэўскага, што можна ўбачыць, напрыклад, у спосабе асьвятленьня, закранутага ў гэнай драме, між іншымі сэксуальнага пытаньня, ўзаемаадносінаў мужчыны і жанчыны (ў дыялегу паміж Юзяй і Казюком); пасьля ў праявах хворага мазгу старога Сымона і т. п.

Але гэныя ўплывы, рэч звычайная, агульналюдзкая і зусім не зьмяншаюць вартасьці драмы. — — — ... Шасьцёра бесбаронных людзей з абяднеўшай інтэлігенцыі: стары Сымон, сьпіўшыся лятучоньнік — фантазёр, выкінуты са службы за п'янства, які ўсьцяж „разводзіць філязофію“, ягоная зьнядужэлая, хворая жонка Альжбета, якая мучыць сваімі дакорамі і капрызамі ўсіх акружаючых, іхняя дачка Юзя і яе жаніх Казюк, абое безработныя, і ў канцы малалегні Алесь, іх сын, дзіцянё з кволай душой, інстынктыўна адчуваючай ўвесь трагізм палажэньня—шэсьцёра гэткіх добрых, слабых людзей, з якіх брудны, прагавіты Ваўкалак Жыцьця высмоктавае ўсю кроў, усе жыцьцёвыя сокі, які адбірае ад іх усю энэргію, усю радасьць, які пазбаўляець іх ня толькі шчасьця, але на'т лятуценьняў аб ім, і з якім яны, будучы бязьсільны змагацца, гінуць у канцы ў барацьбе з ім — вось галоўны зьмест гэнай дасканальнай драмы.

Філёзофічныя монолёгі Сымона, ягоная гутарка з сынам, дыялёгі Юзі з Казюком і іншымі — ёсьць найлепшымі кавалачкамі драмы.

М. Гарэцкі, які таксама надта хваліць гэную драму ў сваей гісторыі беларускае літэратуры, залічае да заганаў „падазроны лік сьмерцяў у канцы яе“!

Дык-жа-ж, недалёка ідучы, у нашай-жа Вільні зусім няцаўна здарыўся гэткі страшэнны выпадак, што сын забіў мачыху, бацьку свайго, а пасьля ўраз-жа і сам застрэліўся!..

Дзеля таго, закід гэны здаецца нам бязпадстаўным.

Рэч гэная, пісаная пад уплывам страхаў нямецкай акупацыі, робіць надта моцнае ўражаньне наагул, асабліва-ж цяпер, калі дарагоўля, безрабоцьце і выкліканы імі голад масы людзей, нагадуюць тагачасныя абставіны.

Шмат хто з публікі пэўна-ж меў уражаньне, хоць надчас думкі таго ці іншага з герояў драмы, знаходзіўся ў тым ці іншым з паказаных на сцэне палажэньняў.

Гэная драма ёсьць сынтэзай духоўных і жыцьцёвых перажываньняў кожнага з нас, — вось дзеля чаго замест яе, мукі герояў драмы, хапаюць нас за сэрца.

Цяпер пяройдзем да спэктаклю.

Пастаноўка „Страхаў жыцьця“ побач з выставай „Няскончанай драмы“, „Бутрыма Няміры“ і „Пана Міністра“ можа быць залічана да найлепшых, найбольш удатных беларускіх спэктакляў у Вільні.

Рэч гэную трэба паўтарыць для тых, якія тады яе ня бачылі, ухіліўшы прадтым некалькі заганаў з боку тэхнікі.

З выканаўцаў роляў на чале артыстаў былі пан З. артыст тэатру „Буфф“ у ролі Сымона, якога ён згуляў з псыхолёгічнай вернасьцю, паказаўшы нам з усіх бакоў гэнага старога, бязвольнага, замучанага жыцьцём і дармовымі клопатамі чалавека, і ягонае ступнёва ўзрастаючае растройства нэрваў, канчаючаеся прыпадкамі вар'яцтва, ў адным з якіх ён папаўняе злачынства,—і пані К. Красінская, якая канкуравала з першым ў краіне нязвычайнае вернасьці і балючага рэалізму сваей ігры ў ролі Юзі, дачкі Сымона, якая пашла „на вуліцу“ гандляваць сваім целам, каб ратаваць ад голаду ўсю сям'ю і гэнай ахвярай разьбіла сваё ўласнае шчасьце.

Мастацкая тонкасьць выкананьня сваей ролі, апрацованы да дробязі тып, адпаведная вопратка, міміка, жэст,—усё гэнае злажыла тое моцнае ўражаньне, якое выклікала яе ігра, годная прафэсыянальнае артысткі.

Далей ідуць пані Б. у ролі Альжбэты, якая старанна і натуральна згуляла ролю старое, хворае кабеціны; п. Станкевіч, які добра выпаўніў ролю Казюка; пры гэным трэба адзначыць, што ягоная ігра рабіла ўражаньне, што ў пачатку п. Станкевіч быў крыху „штыўны“, пасьля толькі ў наступных актах, разышоўся і іграў ужо зусім свабодна і добра, але гэта, магчыма, менш віна артыста, чым зьместу ягонае ролі, якую, трэба зазначыць, паважаны аўтар ня зусім выканчыў, дзеля чаго яна трохі бледая. Аб Казюку, апрача таго, што ён малады, безработны і жаніх Юзі, мы нічога ня ведаем. У канцы малы В. Малевіч у ролі Алеся быў занадта здаровы, як на галадуючую сям'ю і крыху тапорны, як на мясцовага хлопчыка, ня кажучы ўжо аб тым, што мусіў быць малодшым,— але ня гледзячы на ўсё гэнае наагул іграў бойка і меў некаторыя, як кажуць, „шчасьлівыя“ мамэнты. З боку тэхнічнага, дэкарацыя была здавальваючая, грыміроўка, асабліва Сымона, старанная, таксама і вопраткі.

Да заганаў трэба залічыць холад у залі, які быў прыкры публіцы і шкодзіў ігры артыстаў, адсутнасьць заслоны, што надта псавала ўражаньне. Трэба купіць новую ў які-небудзь спосаб, хоць-бы напрыклад паставіўшы гэную драму яшчэ раз, празначаючы даход з яго на куплю новай заслоны і ўрэшце захаваньне публікі, якой хоць было шмат, але ровень умысловы якой быў у большасьці неадпаведны для гэтак паважнай рэчы і якая старалася знайсьці повад да сьмеху ці ў няўдачах з эрзац-заслонай, ці наагул на'т і зусім бяз поваду, шкадуючы паміж сабой, што паставілі драму, а не камэдыю у родзе „Птушкі шчасьця“.

Нічога не парадзіш!

„Suum quique“, як той кажа.

Аг.

Юрыдычныя парады.

Падпішчыку з Пархвенаўскай гміны.

1) **Запытаньне.** На якой адлегласьці ад мяжы суседняе зямлі можна садзіць фруктовыя і др. дрэвы, ягадныя кусты і інш?.

Адказ. Кожны гаспадар на сваей зямлі, нават на самай мяжы мае права садзіць якія захоча дрэвы пры гэткіх варунках: калі галіны ад фруктовых і іншых дрэў выходзяць на чужую зямлю, то гаспадар тое зямлі мае права карыстаць з фруктаў, якія растуць на гэтых галінах, а таксама патрабаваць іх зьнішчэня, калі гэтыя галіны шкодзяць суседу, напрык.: калі выклікаюць гніцьцё даху на будыніне, калі заценяюць сад ці агарод і інш.

2) **Запытаньне.** Ці маюць права з гарэлачнага заводу пускаць у раку ўсялякі бруд і пясок; ў які суд і каго падаваць, калі завод у арэндзе?

Адказ. Ніхто не мае права, бо папершае брудзіцца і мяльчае рака, а падругое прападае рыба. Скаргу падаваць у міравы суд. Калі завод у арэдзе, то—арэндатара.

3) **Запытаньне.** У канцы 1921 г. я абвінавачаваўся па 108 і 126 ст. К. К. Судзебны Сьледавацель выпусьціў мяне пад залог у 100.000 марак. Прыблізна праз год залог мне зьвярнулі праз паліцыю. Ці будзе разглядацца мая справа і да каго зьвярнуцца з гэтым?

Адказ. Павінны зьвярнуцца да Судзебнага Сьледавацеля, які вёў вашу справу. Ён адкажа, у якім палажэньні яна знаходзіцца.

Казлоўшчына. Косне.

Запытаньне. Ці можа быць зацьверджана Польскім Судом завяшчаньне, зробленае Натарыусам у Расеі ў часе бежанства?

Адказ. Кожнае завяшчаньне, зробленае ў часе бежанства, зацьвяржаецца Польскімі Судамі, калі завяшчацель памёр не пазьней году, бо завяшчаньне мае моц толькі адзін год ад дня сьмерці завяшчацеля.

Паштовая скрынка.

Грам. С. з Ваўкавыску. Артыкул Ваш надта добры, але ня можам зьмесьціць яго з прычын цэнзурных.

Грам. Т—ку ў Беластоку. Справа, паднятая ў Вашым артыкуле, дужа важная, але зьдзейсьненьне яе немагчыма ў сучасных варунках. Пачакаем лепшых часоў. Лічым немагчымым пусьціць ў газэце Ваш артыкул.

Ахвяры на прэсовы фонд.

Ад гр. Б. Рагулі—2.000.000 п. м. ад гр. З. з Слоніма—1.500.000 п. м. ад гр. Г. з Латвіі — 10.000 лат. руб., ад гр. Х. з Філядэльфіі—5 даляраў; ад гр. М—скага з Чыкага—10 даляраў; ад грам. в. N. Валожын. пав. 10.500.000 п. м., ад гр. К—ча 5.000.000 польскіх марак.

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла**.

Друкарня **Левін і Сын**. Вільня, Нямецкая 22.